

PINTÉR LAJOS

Törött tükör

Jegyzés

Nagyapám bolgárkertész volt Csongrád határában, a Nagyréten.

Mesei táj volt ez, persze, a gyerekek mesei táj, de az a felnőttek is. A Tisza szabályozása után kialakult Holt-Tisza partján állott a tanya, ahol a nagyszüleim éltek.

A Holt-Tiszából öntözték is zöldséges ágyásaikat, a korai és minőségi termésnek ez elengedhetetlen feltétele volt. Meg a „melegágy”, amelyben a palántákat előnevelték.

Jó volt ott gyerekek lenni, lesni a vízparti rókalyukat. Figyelni, ahogy megjönnek a halászok, fölszedték varsáikat.

Jó volt elnézni, a vízparti sekély vízben hogyan mozognak a nagyhasú naphalak. A vízmély Napja volt egy-egy naphal: kerek volt, s millió színnel tündökölt, miként az égi Nap.

Már a gyerek elgondolkodhatott fent és lent relatív voltán, ha azt kellett látnia, hogy az égen, mint egy ficánkoló halacska, az ég vizében úszik a Nap, s a vízben, mint egy víz alatti égitest csillog a naphal. Egymás testvérei.

Nem volt testvérem, de a tájban nekem is testvéreim voltak Ők: füvek, fák, madarak. Beszélni tanított a rigó, ha ritkán rikkantott.

Mindenkinek megvolt a maga dolga. Nagyapa a lovak között tett-vett az istállóban, vagy a melegágyakat szellőztette épp, nagymama kötötte a zöldségek csokrait, hogy piacra készítse őket.

A gyerek pedig leskelt, hogy mindent egy életre megtanuljon, hogy mindent egy életre megjegyezzen.

Veszély

Törekedjem arra, hogy írásomnak legyen története. Története? Története nem tudom, hogy lesz-e, hangulata bizonyára lesz. Kérlek, keresd egy hangulat titkát.

Eladni készülök a tanyát, nagyapám tanyáját, ahol gyerekkorom legszebb időszakait éltem. Most a tanya: rom. Fekszik a Holt-Tisza partján holtan. Új gazdája majd életet lehel belé, nekem pedig ki lesz téve a tiltó tábla: Idegeneknek tilos a bemenet! Így leszek saját gyerekkoromban idegen.

Öröm is itt ért, veszély is itt ért. Elmondok párat.

Buta gyerek, elhatároztam, hogy megdézsmálom a halászok varsáit. Ladikunk volt, de karomból az erő hiányzott, hogy a kiemelt varsákat visszaszúrjam a mederbe. Nagyapám baltáját vettem magamhoz, azzal vertem a karókat. Míg a baltát is bele nem ejtettem a vízbe. Úszni tudtam, kiugrottam a ladikból, lemerültem, kerestem az elmerült baltát. Nem találtam, levegőm elfogyott, feljöttem.

Lemerültem újra, kerestem az elmerült kisbaltát a víz mélyén, tapogattam a sötétet. Nem találtam.

Magam is odaveszhettem volna, de a gyerekekre egy ismeretlen kéz vigyáz, rám is vigyázott.

Apám szántott a tanya körül. Én lépegettem a barázdában mellette. Lovagolni szerettem volna, nem a szántást járni naphosszat. Apám megérezte a gondolatomat. Föltett a lóra. A ló háta ringott, meg-megcsúsztam. Le ne ess, gyerek! De nem estem le, erősen kapaszkodtam, nem tudom már, hogy a ló hátán átvett milyen szíjat, de markoltam erősen. Nagy fák lombja alatt mentünk, a diófa vagy a körtefa ága lesodort. A földre zuhantam.

Megütötted magad, kisfiam? Nem. Meg ne mondd senkinek...

Csak most mondom meg.

A nagy hal

Vissza a gyerekkorba. Vissza a csongrádi Holt-Tisza partjára.

Nyár volt, szikrázott a Nap felettünk. Bolgárkertész nagyapám palántáit öntözte, nagymamám piacra ment árújával, vagy a másnapi piacra készítette portékáját.

Öröm volt nézni azt is, ahogy kenyeret sütött, hogy arányos legyen hozzám minden, ahogy a költő kívánja: nekem kiscipót. Öröm volt nézni, ahogy a tejet feldolgozta, ahogy szedte a tej fölét, készítette a túrót, építette a gomolyasajtok piciny tornyait.

Négy-ötéves gyerek voltam még, nekem nem sok hasznomat vették. Volt kis kapám, az öntözővíz áradásának néha engedhettem utat. Érdekes, hogy nem féltettek. A Tiszába bele ne essem, éles kapába bele ne essem, a kertészet melegágyának üvegtömbjeibe bele ne bukjam, volt veszély bőven. De nem féltettek, valahogy titkon óvtak, s magamra vigyázni is megtanítottak.

A Holt-Tiszának tanyánk alatti részén horgászgattam, aprócska gyerek. Mennyi halat fogtam: ragyogott a naphal horgomon, az aprócska tűzpiros keszeg, az aranysárga kárász.

De egyik nap messzebbre merészkedtem, oda már nem szívesen engedtek, mert meredek volt a partfal és mély a víz.

Nagyobb gyerekek is horgásztak a közelben, szerencsémre. Mert nagy hal akadt a horgomra, akkora ponty, hogy ki se bírtam emelni a vízből. Kiabálásomra odajöttek a nagyobb fiúk, és nálam ügyesebbek, ők vették partra a halat.

Futottam vele haza, öleltem. Elestem, sáros, poros lett a hal, sáros, földes lettem én is. Elestem, fölkeltem. Öleltem a földet. Átöleltem a Földet.

Bizalom

Úgy mondják: bizalom. Szerintem eredendően bizalommal vagyunk a másik iránt. Míg ez a bizalom, mint egy megroppantott faág, el nem törik bennünk.

Tudod, gyerekkoromban én a rókás dombon horgásztam legtöbbször. A rókás domb nagyapámék tanyája mellett volt, kis kiemelkedés a víz partján. Magaslat az apró gyermeknek.

Rókát ott sosem láttam, de jókora behorpadó lyukat igen. Nagyapám mondta, hogy vigyázzak. Errefelé vadak tanyáznak.

Nem világra szóló horgászbotom volt, hanem egyszerű kis, ócska szerkezet. Kis horog, durva damil, fűzfa ága a bot. Dugó. Szememnek de kedves látvány volt, ha horgász felszerelésem tűzpiros dugóját táncoltatta a hullámzó víz. Hát ha még a hal pedzette! Másként táncolt, ha épp csak kishal úszott el mellette, másként, ha nagyobb hal harapott rá.

Egyedül üldögéltem a rókás dombon, általában egyedül. De egyik alkalommal gyerekek jöttek távoli tanyáról, talán látásból sem ismertem őket. Nézegették tudományomat, majd közelebb is merészkedtek.

Akkorra volt már halam is, vödör volt nálam, abban gyűjtöttem. Tenyéryni halacska.

Kérdősködtek és kérdéseikre elmondtam, hogy etetgetem is a halakat, megdézsmálom az állatok búzáját, kukoricáját, azzal etetek. Menj be! – biztattak a gyerekek, hozz még etetőanyagot, majd több hal jön, és kérték, hadd horgásszanak majd velem ők is. Rendben van, mondtam és beszaladtam a tanyára.

Mire visszajöttem, vödömet felborították, halamat ellopták. Hátukat láttam messze, ahogy szaladtak.

Bennem pedig eltörött valami, mint egy faág.

'56

Négyéves ha lehettem.

Túl voltunk már 1956 tragikus napjain is, ami egy gyermek tudatáig, persze, alig jutott el. Egyedül voltam otthon akkor is, a városi házban. Fekete pulikutyám neve nem jut eszembe évtizedek távolából, csak ő volt a társam.

Gyerekként is tudtam, hogy valami történik az országban. Ha nem is az országban, a városban. Katonák jöttek, lovaskatonák. Nem tudom, melyik oldalon állottak.

Fenyegető volt a jelenésük, mert nem a tágas úttesten, hanem a szűk járdán trappoltak lovaikkal. Lovaskatonák.

Nekem anyám megtiltotta, hogy kimenjek az utcára, de a vezényszavak, a lovak lábának ütemes csattogása felkeltették figyelmemet, megfélemedtem a szülői tiltásról is. Kimentem az utcára. Fel, fel vitézek a csatára! – vonultam a katonák között hangoskodva. Fel, fel vitézek a csatára! – kiáltoztam.

Kinyílt előttem az utca, sok mindent lehetett látni. Volt egy ember a környéken, a gyerekek öröme sárkányt készített, a Tisza gátjáról röptette. Emlékszem sárkánya színeire, emlékszem, ahogy a szél megemeli és röpteti.

Emlékszem, ahogy a szél megragadja és földhöz csapja.

Kinyílt előttem az utca, sok mindent láttam, lakott a közelünkben egy nagyobb fiúcska, valaki berúgatta. Ott feküdt az árokban, láthatóan rosszul volt. Rövidesen érte jött az apja, nadrágszíjjal verte haza. Megborzongtam a látványtól.

Vonultam a katonák után, kiáltva: fel, fel vitézek a csatára! Hazaért anyám, kétségbeesve látta, hogy az utcán csatázom és csatangolok – épp ezekben a nehéz órákban. Szegény úgy megijedt, hogy tehetetlen félelmében pofon vágott.

Így ért véget az én utcai vonulásom. Buksi, jut eszembe ez is, talán így hívták hűségese kutyámat.

Egy kiló rizs

Gyermekkoromból alig emlékszem fájó, kellemetlen emlékre. Megtörtént persze '56, megtörtént a téeszek szervezése. Istállóinkból is elbúcsúzott a lovacska. De a gyermeknek a világ csak játék, játék...

Egyetlen furcsa históriára emlékezem. A hatvanas évek elején lehattunk. Nagypapám szólt, hogy az egyik tanyát, tőlünk nem messzire, lezárták és őrzik a rendőrök.

Többet Ő sem tudott, mondtam neki gyermeki kíváncsisággal, hogy menjünk, nézzük meg. Felültetett a motorkerékpárra és odavitt.

Kordonnal körül volt kerítve a tanyaépület, rendőr őrizte, és azt mondta, hogy vidékről várják a tűzszerészeket. Talán még az is kitudódott, hogy valaki bombát dobott az udvarra, de az nem robbant föl.

Fantáziámat persze izgatta az eset. De hetekig nem derült ki semmi. Hetek múltán tudódott csak ki, egy-egy elejtett félmondatból, hogy mi történt.

Ebédidőben érkezett egy vendég erre a nevezetes tanyára. A háziak épp ebédeltek, a vendéget is meghívták.

Érzékeny és önérzetes vendég lehetett, mert alaposan szemügyre vette a tányérját, és úgy tapasztalta, hogy neki kevesebbet szedtek. A levesnek is csak a levével kínálták, s nem kínálták a benne főtt rizzsel.

Mérgében szó nélkül felkelt az asztaltól, és otthagyta vendéglátóit. A közeli boltba ment, ahol még cukrot, lisztet, sót kimérve árultak. Kért egy kiló rizst. Kimérte neki a boltos.

Nem szólt ő semmit, visszament vendéglátóihoz, és a kiló rizst behajította az udvarra.

Ettől ijedtek meg a háziak, azt hitték, bomba. Ettől ijedtek meg a rendőrök, riasztották a tűzserészeket. Bizonyára a helyzet is robbanásveszélyes volt...

De én átjászottam gyerekkoromat, gyerekhez nem a félelem illik.

Mikrokozmosz

Áll Kecskemét főterén egy szobor, Amerigo Tot szobra. Címe: Mikrokozmosz a makrokozmoszban. Nehéz ezt a szobrot elmondani. Úgy képzeld el, mintha a makrokozmosz egy anyaöl lenne, és tartaná ölében, ölelő karjaiban gyermekét, a mikrokozmoszt. A két tömb csak méretében tér el, formájában azonos, mintha vonatvasak, vasúti ütközők mintáznák a szobrot.

Durva, éles, érdes felületek.

Minden durva, minden éles, minden érdes a szobron. A szobor-egész mégis szép, mégis kellemes, mégis harmonikus, azt üzeni, hogy a nagyvilág és a kisvilág találkozása oly békés, oly békességes az életünkben.

Állok a szobor előtt és tanító édesanyámra, földműves édesapámra gondolok. Akiktől oly sokat kaptam, akiktől a nagymama-arcú tanyák élményét kaptam, bolgárkertész nagyszüleimre gondolok.

Csongrádra gondolok, első tanítóimra, tudós gimnáziumi tanárainra.

Szegedre gondolok, szülővárosomra. Szeged kultúrájára, Juhász Gyulára, a szegei fiatalokra, kortársamra, Baka Istvánra.

Budapestre gondolok, az Eötvös-kollégiumra, ahol együtt voltunk nemzedékemmel Ménesi úti ménesben. Jobb kezem felől egy japán fiú, bal kezem felől egy mongol, egy indián, egy vietnámi.

Sok verset megírtam, sok verset kigondoltam és elveszítettem az időben.

Ültem például egyszer a Tengerparton, Hvar szigetén, úsztak a hajók, s az én képzeletembe is beúszott egy verssor: tanyák a Tenger kikötőjén.

De ezt a verset nem írtam meg soha.